Alperen Cemal ÖZGÜVEN
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Eskişehir Osmangazi University Faculty of Theology
Eskişehir, TÜRKİYE
alperenzv@gmail.com
ORCID: 0000-0003-2631-8845

Yılmaz ARI
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Eskişehir Osmangazi University Faculty of Theology
Eskişehir, TÜRKİYE
yilmaz.ari@ogu.edu.tr
ORCID: 0000-0003-4529-7162

Üniversite Gençliğinin Din Algısı; Eskişehir Örneği

Religion Perception Of University Youth; Eskişehir Sample

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü / Article Type:
Araştırma Makalesi / Research Article
Geliş Tarihi / Date Received: 11 Nisan 2023 / 11 April 2023
Kabul Tarihi / Date Accepted: 24 Haziran 2023 / 24 June 2023
Yayın Tarihi / Date Published: 30 Haziran 2023 / 30 June 2023
Yayın Sezonu / Pub Date Season: Haziran / June

Atıf | Citation

Özgüven, Alperen Cemal. Arı, Yılmaz. "Üniversite Gençliğinin Din Algısı; Eskişehir Örneği". *Darulhadis İslami Araştırmalar Dergisi* 3 (Haziran 2023), 143-155.

Değerlendirme | Peer-Review

İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme
Double anonymized - Two External

İntihal | Plagiarism

Bu makale, Turnitin yazılımınca taranmıştır.
İntihal tespit edilmemiştir.
This article has been scanned by Turnitin.
No plagiarism detected.

Etik Beyan | Ethical Statement

Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.
It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited (Alperen Cemal ÖZGÜVEN, Yılmaz ARI).

Telif Hakkı | Copyright

(CC BY-NC 4.0) Uluslararası Lisansı altında lisanslanmıştır.
*Licensed under the **(CC BY-NC 4.0)** International License*.

Etik Bildirim | Complaints

darulhadis@karatekin.edu.tr

Yayıncı | Published by

Çankırı Karatekin Üniversitesi Darülhadis İslam Araştırmaları Merkezi
Çankırı Karatekin University Darulhadis Islamic Studies Center

Finansman | Grant Support

Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.
The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.

Bu çalışmadaki tüm bilgi ve veriler, akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler İnsan Araştırmaları Etik Kurulu'nun 05.04.2022 tarih ve 2022.07.08 no'lu kararına uygun olarak elde edilmiştir.

Öz

İnsan sürekli bir biçimde değişim ve dönüşüm geçirmektedir. Bu değişimlerden uzaklaşmak veya etkilerinden kaçmak düşünülemez. Toplumsal alan içinde insanı etkileyen kurumların başında din gelmektedir. Bireyin dünyaya bakış tarzında zihin dünyasında oluşturduğu inanç düşüncesi yer alır. Din kurumu da insanları, dolayısıyla toplumu derin ve geniş bir çerçevede etkileyen en önemli unsurdur. Ancak birey; içinde bulunduğu anlam dünyasını ortaya çıkarmak için sosyal hayat içerisinde bir takım etkileşimlerde bulunmaktadır. Bu makalede; din olgusunun, üniversite okuyan gençler üzerindeki pratik, sosyal, gündelik hayat, sosyo-kültürel yaşam ve bireysel tercihlerinde görülen etkilerini ortaya çıkarmak amaçlanmıştır. Bu çalışmada 2021-2022 eğitim öğretim döneminde Eskişehir'de üniversite eğitimi alan 18 yaş üstü aralığındaki yüz katılımcıya tesadüfi örnekleme ile çevrimiçi anket çalışması uygulanmıştır. Neticede dinin bireyin sosyal yaşamını çok yönlü etkilediği ve içinde bulunduğu sosyalitesinde tesirinin varlığını göz önünde bulundurmamız gerektiğini söyleyebiliriz.

Anahtar Kelimeler: Din Sosyolojisi, Gençlik, Din Algısı, Değişim, Eskişehir.

Religion Perception Of University Youth; Eskişehir Sample

Abstract

Humans are constantly changing and transforming. It is unthinkable to get away from these changes or to escape their effects. Religion is one of the institutions that affect people in the social sphere. The individual's way of looking at the world includes the idea of belief that he creates in the world of mind. The institution of religion is the most important factor that affects people, and therefore society, in a deep and broad framework. However, the individual; In order to reveal the world of meaning he is in, he has some interactions in social life. The aim of this study is to reveal the effects of religion on young people studying at university on their practical, social, daily life, socio-cultural life and individual preferences. In this study, an online questionnaire study with random sampling was applied to one hundred participants over the age of 18 who received university education in Eskişehir in the 2021-2022 academic year. As a result, we can say that religion affects the social life of the individual in many ways and we should consider the existence of its influence on the sociality he is in.

Keywords: Sociology of Religion, Youth, Perception of Religion, Change, Eskişehir.

Giriş

Toplum hayatı içinde dinin yaşanması ve dindarlık düzeyleri belirli kategorilerde farklılık arz edebilmektedir. Yaşlı insanların genelde dini inançlarının daha yüksek olduğunu söyleyebiliriz. Aynı şeyi gençler için söylemek ne kadar doğru olabilir? Din sosyolojisi, toplumun ortak dinî yaşayışını, toplum ve din münasebetlerini ayrıca bu münasebetlerden oluşan etki/etkileşim ve refleksler/tepkiler ile dinî grupların sosyo-dinî incelenmesini kendisine konu edinir.[1] Bu çalışma, din sosyolojisinin metot ve yöntemlerinden yararlanılarak, üniversiteli gençlerin yaşamlarında din ve dinî algının rolüyle beraber sosyal hayatın getirileri, bilim alanları, cinsiyet, ailenin sosyo-ekonomik durumu gibi değişkenlere göre farklılıkların tespitini hedeflemiştir.

Eskişehir'de üniversite öğrenimine devam eden öğrenciler üzerinde yapılmış olan bu araştırmada, üniversite okuyan genç nüfusun günlük hayat ve yaşadıkları çevre içerisinde din algılarının nasıl etkilendiğini belirlemek, araştırmanın temel çıkış noktasıdır. Buradan hareketle; gençler arasında dini inanç ve tutumları, dini algılama ve pratikleri uygulamaya dökme hususunda bir çeşitlilik söz konusudur. Bu durumun toplumun büyük bir bölümünü oluşturan genç neslin yaşamlarında ne gibi farklılık ve durumlara sebep olduğu, gençler arasında ailede verilen dinî eğitimin kendileri için yeterli olup olmadığı ve bu durumun sosyal çevrelerinde

[1] Ünver Günay, *Din Sosyolojisi*, (İnsan Yayınları, İstanbul 1998), 52.

değişikliklere sebep olup-olmadığı, sosyal değişmelerin gençlerin din algısı üzerindeki etkileri gibi boyutlar bu çalışmanın temel problemlerini oluşturmaktadır.

Anılan problemler neticesinde araştırma evrenimiz olan Eskişehir il merkezinde üniversite öğrenimi gören öğrenciler üzerinde yapılan bu çalışma; dinî kabuller ve toplumda kişiden kişiye farklılık gösteren din algısı, bu olgunun etkilendiği aynı zamanda etkilediği nüfusun büyük çoğunluğunu oluşturan "genç'' nüfusun algısındaki din anlayışını tespit etmeyi amaçlamaktadır.

Genç neslin yaşam sürecinde en aktif olduğu, sosyal yaşantısının farklı çevrelerde geçtiği, tabiri caizse kanının deli dolu aktığı bu dönemde din olgusunun onların hayatında nasıl, ne kadar ve ne boyutlarda yer aldığını görmek, Eskişehir genelinde gençlerin birçok imkâna sahip olabildiği ve sosyal hayatın neredeyse her alanında yer alabildikleri gerçeğini göz önünde bulundurduğumuzda bu araştırmanın ehemmiyeti açığa çıkmaktadır. İlerleyen dönemlerde ülkemiz genelinde önemli yerlere gelecek olan üniversite gençliğinin, hayatın içinden olan dinamik bir olgu hakkında da neler düşündüğü önem arz etmektedir. Çalışma, Eskişehir il merkezinde öğrenim gören üniversite öğrencileri ile sınırlı tutulmuştur. Ülkemiz genelinde üniversite öğrencileri için böyle bir çalışmayı yapmak çalışmamızın boyutlarını aşacak niteliktedir. Ayrıca bu araştırma:

Çalışmada gözlemlenebilirliği, ölçülebilirliği ve sayısal verilerin ifadesini ortaya koymada kullanılan nicel araştırma metodu tercih edilmiştir. Anket çalışması ve literatür araştırması gibi tekniklerle elde edilen veriler ile 2021-2022 eğitim öğretim yılında Eskişehir'de ön lisans, lisans ve lisansüstü programlarında öğrenim gören öğrenciler araştırma grubumuzu oluşturmuştur. Yüz öğrencinin katılımı ile sınırlı tutulan bu araştırmada, katılımcılara çevrimiçi anket çalışması uygulanmıştır. Çalışmaya katılan öğrencilerin verdikleri cevaplar doğrultusunda gençlerin dini algı, bilgi ve eğilimleri ölçülmeye çalışılmıştır. Katılımcıların %41'ini kadınlar oluştururken, %59'unu erkekler oluşturmaktadır.

1. Din ve Gençlik

En ilkelinden en asrî olanına kadar tüm çağların değişmez[2], önemli bir yeri haiz ve vazgeçilemeyen[3] bir olgusu olarak karşımıza çıkan din kavramının sözlük anlamına bakıldığında "hesap günü, kanun, hüküm, yol, hukuk, gibi birçok anlam karşımıza çıkar. Terim anlamı ise yaratıcı unsurun insanların düzen, huzur ve sükûnet içerisinde yaşamasını sağlayan kurallar bütünü, insanların yaratıcı güç olarak kabul ettikleri aşkın varlığa iman ve ona yapılacak olan ibadetlerin bütünüdür"[4] şeklinde anlamlandırılabilmektedir. Bu durumda din; "birey ve toplum yaşamını kuşatan, mutlak norm, buyruk ve yasakları/haramları bulunan, bu bağlamda inananlarına dindarlık perspektifleri sunan, muhtelif emir ve buyruklar veren, yaşam tarzı olarak bazen sert bazen esnek sınırları olan, kimi vakit dinamik kimisinde statik yaşam döngüsü sunan, muhtelif yaşam mecralarında eylem motifleri öneren inanç ve kurallar manzumesidir. Bu bağlamda din, bireyin zihnî fonksiyonlarını (akide, tefekkür ve yaklaşımlarını), eylemlerini (ibadet ve ritüellerini) ve sosyal yapılarını (grup, organizasyon ve cemaatlerini) belirleyen bir sistemin

[2] Yılmaz Arı, Din Ve Otorite Kavramları Bağlamında Sünnilikte Dini Otorite, *İlahiyat Alanında Araştırma ve Değerlendirmeler,* F. Rençber, Y. ARI vd. (Ed.), 2021/Mayıs, 163-188. (Ankara: Gece Kitaplığı, 2021a), 166.

[3] Ümit Harun Akkaya, "Ölümsüzlük Arzusu Ve Dijital Çağda Yeni Açılımlar: "Upload" Televizyon Dizisi Örneği", *Medya ve Din Araştırmaları Dergisi* 5/1 (2022), 202.

[4] Günay Tümer, "Din" *İslam Ansiklopedisi,* IX, (Ankara: TDV Yayınları, 1994), 312-320.

adıdır denilebilir.[5] Anılan bu sistemin biçimlendirmek istediği hususlar, yalnızca mahlûk (yaratılan) ile hâliki (yaratıcısı) arasındaki münasebetler ağıyla sınırlı değildir. Kutsal bir sorumluluk bağıyla/inanışıyla bireyin kendisiyle ve tabiatla olan münasebetleri de din olgusu aracılığıyla düzenlenir. Diğer bir ifade ile dinlerin insanlığa sunduğu dünya görüşü ile hem fizikî ve sosyal âlemi, kendine iman eden bireyler için daha bir anlamlı hale getirmekte ayrıca bu anlamlılığı kutsal bir formata taşıyarak kendisinin belirlediği özgün bir forma göre bireylerin yetişmesini dilemektedir.[6]

Bu tanımlamalardan yola çıkarak; din, bir zümre veya topluluğun zorla değil bile isteye getirilerinin kabul edildiği, sağlıklı bir otorite ve yönetim şekli kurmaya yardımcı, yaratıcı ile birey arasında bir bağ kurmanın da aracıdır diyebiliriz. Dinin toplum üzerindeki en büyük tesiri, kendilerini bir arada tutan/birleştiren bir kuvvet unsuru olmasından ileri gelmektedir. Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam gibi ilâhî dinler; bu çerçevede devamlı olarak dinin ayırıcı/ayrıştırıcı değil aksine birleştirici[7] bir işlev ve fonksiyonunun bulunduğuna dikkat çekmiş ve *din kardeşi* adında bir metafor geliştirmişlerdir. Ayrıca din toplumların gelişmesinde bir engel olmazken toplumu birbirine kenetleyen yapısıyla gelişmeyi ve değişmeyi destekler bir nitelik de kazandırır.

Genç ve gençlik kelimeleri ise, çocukluk ile yetişkinlik evreleri arasındaki geçiş sürecini ifade etmektedir. "Genç, buluğa erme ile başlayan fizyolojik ve biyolojik değişmeyi içeren bireyi sosyal olgunluğa hazırlayan bir yaş dönemi ve bu dönemin tüm özelliklerini gösteren bir kişidir."[8] Milli Eğitim Bakanlığı'na göre 12-24, UNESCO'nun gençlik nitelendirmesine göre ise 15-25 yaşları arasında bulunan kesim, genç olarak adlandırılmaktadır.[9]

Gençlik dönemi; insanların hayatın içerisinde en aktif olduğu, yaşamlarında ileriye yönelik kararlarını aldıkları ve o esnada yapacakları şeylerin tüm geleceklerini etkileyeceğini bildikleri bir dönemi kapsamaktadır. Bu dönemde kişi daima dışa dönük, öğrenmeye meraklı, verdiği kararların farkında ve kimlik arayışları içerisinde olabilir. Bu arayışların kişiyi farklı yönlere çekmesi muhtemeldir. Yine tam bu esnada din olgusu[10] genç kesimin yetiştiği ortama, sosyal hayatındaki çevresine, bulunduğu coğrafyaya, sosyo-kültürel aktarımlarına, demografik yapıya ve teknolojik gelişmelere göre kişilerin yaşamlarında önemli bir yer işgal etmektedir.

Din faktörü herkesi etkilediği gibi, toplumsal değişmelerin yoğun olarak yaşandığı dünyamızda kendisi de insanların düşüncelerinden etkilenmektedir. Bunu sekülerleşme kavramı ile açıklayabiliriz.[11] Sekülerleşme dinin tamamen yok olması değil, birey ve toplumların yaşamlarında tesirinin zayıflaması anlamına gelmektedir.[12] Dindar toplumların dinin etki alanından uzaklaşarak dünyevi şeylere meyletmesi artıyor, yaşam tarzları, tutumları da o yönde

[5] Abdülcelil Bilgin, "Din, Dindar, Dindarlık: Özeleştirel Bir Değerlendirme", *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 2/2 (2014), 76.

[6] Asım Yapıcı, "Yeni Bir Dindarlık Ölçeği Ve Üniversiteli Gençlerin Dinin Etkisini Hissetme Düzeyi: Çukurova Üniversitesi Örneği", *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 6/1(2006), 71.

[7] Yılmaz Arı, Değişim Sürecinde Alevilikte Dini Otorite; Adıyaman Dedeleri Örneği. 2. Baskı, (İstanbul: İlmi & Asitan Yayınları, 2022), 35.

[8] Hasan Yavuzer, "Üniversite Gençliğinin Din Algısı (Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Örneği)", *Milli Kültür Araştırmaları Dergisi* 2/2 (2018), 24.

[9] Hacettepe Üniversitesi Gençlik Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi (HUGAUM), "*Gençliğin Önemi"* (Erişim 25 Aralık 2022).

[10] Mehmet Ata Mirzaoğlu, "Din Sosyolojisi Perspektifinden Emile Durkheim: Dinin Kaynağı ve Toplumsal Anlamı", *Uluslararası Dorlion Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi (DASAD)* 1/1 (June 2023), 68.

[11] Yılmaz Arı, "Sekülerizm ve Din", *TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi* 11/41 (2019), 314-318.

[12] Hayrunnisa Solak, "Toplumsal Değişmenin Unsurları", *Sosyolojik Açıdan Din ve Toplumsal Değişme*, (ed. Özcan Güngör – Mehmet Emin Sarıkaya), (Ankara: Nobel Akademik Yay., 2021), 66.

ilerliyorsa ve aktüel yaşamda dinin tesiri zayıflıyorsa o toplumda sekülerleşmenin varlığından söz edilebilir.

Tüm bu seküler etki durumlarına karşın dine olan ihtiyaç devam etmektedir. Çünkü gerek sosyal gerekse bireysel açıdan dinsel hayatta yaşanan değişiklikler bir yandan sekülerleşme teorisinin temelini oluşturan varsayımların doğru olduğu tezini desteklese de diğer yandan modern dünyada yaşanan içsel bunalımlar, anlam arayışları ve ekzistansiyel kaygılarla baş edebilme çabaları ya geleneksel dine dönüş arzusunu ya da dini modern bir tarzda yorumlayarak yaşamaya çalışma çabalarını harekete geçirebilmektedir. Tüm bu gelişmeler modern dönemde insanın hâlâ dine ihtiyaç duymaya devam ettiğini ortaya koymaktadır.[13]

Dini anlama ve pratize etmede anılan yoğun etki ve çabaların görüldüğü günümüz dünyasında, toplumların büyük çoğunluğunu oluşturan genç nüfusun bu konudaki düşünceleri önemli bir yere sahiptir. Toplumun devamlılığını sağlayacak olan bu genç nüfusun, üniversitelerde belirli bir birikim ortamına katıldıkları ve farklı görüşlerle karşılaştıkları aşikârdır. Bu farklı görüşler; üniversite öğrenimi gören genç bireylerin, önceki çevresinden edindiği dini bilgilerin karşısında; yeni yaşam evreninde edindiği/edineceği farklı fikirlerin kendisinin dini düşüncelerinde belirgin değişimlere yol açabilmesi gerçeği ortaya çıkmaktadır. Her şeye rağmen dinin, bireyin yaşamında etkisinin varlığı inkâr edilemez bir realitedir. “Dinin tesirini hissetme keyfiyeti genellikle iki biçimde gerçekleşmektedir. Şöyle ki:

Birincisi normatif tesir ile sosyal ve kültürel çevrede uyma/uyum sağlama eyleminin tabiî bir neticesi olarak dinin buyruk ve yasaklarına uygun pratikler geliştirilme hâlidir. Diğer bir ifade ile normatif bir tesir ile dinsel direktiflere uygun hareketler sergileyen bireyin, sosyalitesini belirgin hâle getiren muhiti farklılaştığında, dinî davranışları da bu ortam değişiminden etkilenerek değişebilmektedir. Bu gibi bireyler; dinî ibadetlerden namaz ve oruç gibi ibadetler başta olmak üzere diğer dinsel ibadet, ritüel ve taleplerini de kâfi derecede içselleştirmediklerinden dolayı bulundukları yeni sosyo-kültürel muhite göre olağan dışı tutumlar sergileme cihetine gidebilmektedirler. Diğeri ise içselleştirilen bilinçli bir tesir boyutu ve hâli olup birey burada her ne kadar normatif tesir ile ilk zamanlar dinsel norm ve prensiplere uysa da sonuçta o tüm bunları sahip olunan benlik sisteminin vazgeçilmez bir parçası olarak algılamakta ve tamamen benimsemiş bir hâlde kendisine mal etmektedir.”[14] Bu gibi içselleşen şuurlu etki durumunda ferdin davranışı adeta kimliğinin ve kişiliğinin bir parçası haline gelmiş olup bunlar hangi ortamda bulunurlarsa bulunsunlar dinî inançlarını yaşamaya çalışırlar.[15] Ayrıca son yüzyılda gerçekleşen hızlı gelişmeler, sanayileşme, pozitivist bilim, rasyonel düşünce sistemi, şehirleşme, modernleşme ve sekülerleşmenin de etkileriyle toplumun tamamında dini değer ve yargılara olan bağlılığın içselleştirilememesine sebebiyet vermiştir. Dini algılayış ve pratiğe döküşü tam anlamıyla değişmiş veya değişmeye yüz tutmuş bir duruma gelmiştir denilebilir.

2. Üniversite Gençliğinin Din Algısı

Günümüz toplumunda sosyal hayat enstrümanlarının sürekli değişmesi ve bulunduğumuz çağ itibariyle son yirmi yıl içerisindeki teknolojinin hızlı gelişimi, artan sanayileşme, savaş vb. unsurlar toplumumuzda ve dünya genelinde hayat tarzlarını, yaşayışları, değer yargılarını

[13] Yapıcı, “Yeni Bir Dindarlık Ölçeği”, 70.
[14] Yapıcı, “Yeni Bir Dindarlık Ölçeği”, 74.
[15] Yapıcı, “Yeni Bir Dindarlık Ölçeği”, 74.

etkilemekte olup insanlığı sürekli bir değişim içerisine itmektedir.[16] Toplumu etkileyen en mühim âmillerden bir tanesi de nerdeyse insanlık ile beraber sürekli var olan din olgusudur.[17] Din, kişinin hayatında sürekli ve dinamik şekilde yer almaktadır. Kişiyi geliştiren, yavaşlatan ve değişimine en çok etki eden unsurlardan başat aktör olarak adlandırabileceğimiz bir yapıdır.[18]

İnsanoğlu, yaşam ve ölüm arasında bir takım evrelerden geçmektedir. Bunları bebeklik, gençlik ve yetişkinlik olarak üç ana grupta sınıflandırabilmemiz mümkündür. Bu dönemler içerisinde bireyin yaşam sürecinin biyolojik, psikolojik ve sosyolojik boyutu ile oldukça önemli bir yaşam evresini içeren gençlik dönemi; bireyin bedenî, ruhî ve sosyal yönden gelişimini ve kişiliğinin oluşumunda oldukça hassas bir evreyi içermektedir.[19] Gençlik dönemi kişinin kendini en çok geliştirdiği, hayat içerisinde en aktif dönem ve zaman dilimi kimlik arayışı içerisinde olduğu süreç ve geleceği için yaptığı planlamaların sürekli değişiklik gösterdiği, çocukluk ile yetişkinlik evreleri arasındaki geçiş dönemi olarak nitelendirilebilir.

Dünya üzerinde her bir toplum içerisinde gençlik sürekli bir değer olarak görülmüş ve toplumların önemli bir oranını teşkil ettikleri için ülkelerin gelişiminde, değerlerin aktarımında aktif rol oynamışlardır. "Toplumun en canlı ve hassas parçası olarak gençlerin, yaşanan gelişmelerden/değişmelerden yapısı ve konumu gereği öncelikle ve en fazla etkilenen kesim olması oldukça tabiidir."[20] Kendilerine din ve toplum tarafından yüklenen sorumlulukların ve onlardan beklenen birtakım işlev ve rollerin önemli bir kısmı da gençlik döneminde devreye girer. Bu yüzden gençlik; sosyal hayatta olduğu gibi dini literatürde de sıklıkla vurgulanan bir olgudur.[21] Toplumumuzun geleceği ve refahını temsil eden üniversiteli genç neslin; hayatın her alanında tebârüz eden din olgusu hakkındaki görüş, algılayış ve bakış açıları da oldukça önem kazanmaktadır. Din olgusunun onları, sosyal hayatları içerisinde nasıl etkilediği, yaşamlarını bir inanç ve iman kavramı etrafında şekillendirmenin onların çevreleri tarafından nasıl algılandığı çevreleri tarafından bu algılayışın hayatlarına kattığı farklılıklar (kabullenme, öteleme, vb.), onların din olgusu hakkındaki görüşlerini ne derecede ve ne yönde etkilemiş olduğu önem arz etmektedir.

Dinin etki boyutu, ferdî ve ictimaî alana olan etkisi geçmişten bu güne kadar sosyal bilimciler tarafından incelemeye ve araştırılmaya ehemmiyet gösterilen bir konu olmuştur. Kişilerin bilinçli veya bilinçsiz şekilde bağlı oldukları dinlerin belirttiği ideal toplum, ideal birey formatına göre hareketlerini belirlemek ve sosyo-dinî pratiklerinde bunları ne kadar uyguladıklarını görmek, toplumun değişiminde ve genç nüfusun sosyal hayatlarında ne derece etkili olduğunu görmek önem arz etmektedir. Vergote'un da belirttiği gibi, tanrı ile kurulan ilişki, duygusal hayata sirayet edip bir takım tecrübelere sebep olmaya başlayınca hem tek tek bireylere hem de topluma bazı davranış kurallarını ilham etmektedir.[22] Bundan dolayı dini rol modellerini sosyal yaşamın içerisinden bulan kişiler, dini yaşantı ve gerekliliklerini sosyal hayat içerisinde sürdürmektedirler.

Bu araştırma; farklı görüş ve çevrelerin genç bireylerin yaşamında eski haline nazaran nasıl bir değişime sebep olduğunun yanı sıra inanç, ibadet, pratik ve ahlak anlayışlarındaki

[16] Yılmaz Arı, "Toplumsal Değişim ve Din", *Asya Studies-Academic Social Studies / Akademik Sosyal Araştırmalar*, 5/16 (2021b), 131.
[17] Yapıcı, "Yeni Bir Dindarlık Ölçeği", 66-116.
[18] Arı, "Toplumsal Değişim ve Din", 141.
[19] Yavuzer, "Üniversite Gençliğinin Din Algısı", 22-48.
[20] Bkz. Mehmet Bayyiğit, *Üniversite Gençliğinin Dini İnanç, Tutum Ve Davranışları Üzerine Bir Araştırma (*Bursa: Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1989).
[21] Yavuzer, "Üniversite Gençliğinin Din Algısı", 36.
[22] Yapıcı, "Yeni Bir Dindarlık Ölçeği", 67.

değişimlerin sebeplerinin neler olduğu sorularının cevabına ulaşmak adına önemlidir. Çünkü gençlik dönemlerinde edinilen dinî malumat ve birikim, kişinin yetişkinlik dönemini etkileyeceği gibi geri kalan yaşamında da önemli değişikliklere sebebiyet verebilmektedir. Üniversite öğrenimi gören gençlik çağındaki birey, belirli bir birikimi olan farklı gruplar içerisinde yer almaktadır. En çok yakın çevremizden etkilenilen bu dönemde de arkadaş grupları ve birey arasında dinî yeterlilik, gereklilik gibi konularda farklı görüş, algılayış biçimleri ortaya çıkmaktadır.

3. Araştırma Sonuçları

3.1. Sınıf Düzeyi: Rassal olarak yüz kişiye yaptığımız anket çalışması sonucunda, ankete katılan öğrencilerin sınıf düzeyleri aşağıdaki gibidir.

Anket çalışmasına katılan bireylerin:

%27'sini birinci sınıf,

%22'sini ikinci sınıf,

%24'ünü üçüncü sınıf,

%24'ünü dördüncü sınıf, %3'ünü ise altıncı sınıf öğrencileri oluşturmaktadır.

3.2. Yaş Aralığı: Rassal olarak yüz kişiye yaptığımız anket çalışması sonucunda, ankete katılan öğrencilerin yaş aralığı aşağıdaki gibidir:

Anket çalışmasına katılan bireylerin yaş aralıkları: 18 yaşında beş kişi, 19 yaşında on dokuz kişi, 20 yaşında on yedi kişi, 21 yaşında yirmi beş kişi, 22 yaşında on yedi kişi, 23 yaşında sekiz kişi, 24 yaşında beş kişi, 25 yaşında katılım yok, 26 yaş ve üzerinde ise beş kişi şeklindedir.

3.3. Cinsiyet Dağılımı: Rassal olarak yüz kişiye yaptığımız anket çalışması sonucunda, ankete katılan öğrencilerin cinsiyet dağılımı aşağıdaki gibidir:

Ankete katılım sağlayan öğrencilerin cinsiyet dağılımına baktığımızda; %59,6'lık kısmı erkeklerin oluşturduğu görülürken, %40,4'lük kısmı da kadınların oluşturduğu görülmektedir.

3.4. Öğrenim süreciniz boyunca nerede yaşıyorsunuz sorusuna verilen cevapların yüzdelik dilimi:

Rassal olarak yüz kişiye yaptığımız anket çalışması sonucunda, ankete katılan öğrencilerin barınma yerleri şöyledir: Öğrenim süreçleri her öğrencinin hayatında büyük bir yer kaplar ve bu durumdan birey oldukça etkilenmektedir. Üniversite öğrenimi boyunca öğrencilerin ikamet ettikleri yerler de bu açıdan değerlendirilmekte olup araştırma açısından büyük öneme sahiptir. Bu soruyu cevaplayan birey sayısı doksan dokuzdur. Katılımcıların %29,3'ü ev, %24,2'si devlet yurdu, %39,4'ü vakıf yurdu, %4'ü özel yurt, %3'ü apart cevaplarını vermiştir.

3.5. Dini İnanç Durumu: Rassal olarak yüz kişiye yaptığımız anket çalışması sonucunda, ankete katılan öğrencilerin "Dini inancınız var mı sorusuna?" verdikleri cevaplar aşağıdaki gibidir:

Dini inanç durumları hakkında katılımcıların %96'sı "Evet, var", %4'ü ise "Hayır, yok" cevaplarını vermiştir. Katılımcıların "Belirtmek istemiyorum" seçeneğine yönelim göstermemiş olmaları bu konu hakkında kesin fikir sahibi olduklarını göstermektedir.

3.6. Bir Dini İnancınız Var Mı? Sorusu: Rassal olarak yüz kişiye yaptığımız anket çalışmasının sonucunda, ankete katılan öğrencilerin "Dini inancınız var mı sorusuna verdikleri yanıta bağlı olarak dini inancınız hangisidir?" sorusuna verdikleri cevaplar aşağıdaki gibidir:

Dini inançlarının neler olduğunu gösterir soru için katılımcıların vermiş oldukları yanıtların %96'sı Müslüman, %3'ü Ateist, %1'i ise Agnostik oldukları sonucuna ulaşılmıştır.

3.7. İnanç Özgürlüğü ve Baskı: Rassal olarak yüz kişiye yaptığımız anket çalışması sonucunda, ankete katılan öğrencilerin "İnandıklarınızda aile veya çevre baskısı hissediyor musunuz?" sorusuna verdikleri cevaplar aşağıdaki gibidir:

Katılımcıların %4'ü "sık sık", %32'si "Bazen", %64'ü ise "hiçbir zaman" cevaplarını vermişlerdir. Kişi gençlik dönemlerinde yeni ve farklı ortamlar tanıyıp, birden çok farklı fikirle etkileşim halinde olur. Bu etkileşim ve sosyal hayatın getirmiş olduğu etken ve faktörler onun dini inanç ve algısında oldukça büyük yer kaplar. Yakın çevre, özellikle de aile bu sosyal hayatın tam ortasında yer almaktadır.

Rassal olarak yüz kişiye yaptığımız anket çalışması sonucunda, ankete katılan öğrencilerin "Ailenizin inanç konusunda üzerinizde baskısı olduğunu düşünüyor musunuz?" sorusuna verdikleri cevaplar şöyledir: Katılımcıların %7'si "sık sık", %29'u "bazen", %64'ü ise "Hiçbir zaman" yanıtlarını vererek ailenin inanç üzerindeki baskısının ne derecede olduğu görülmüştür.

Rassal olarak yüz kişiye yaptığımız anket çalışması sonucunda, ankete katılan öğrencilerin "Varsa bu baskı sizin dine bakış açınızı nasıl etkiler?" sorusuna verdikleri şöyledir: Katılımcıların aile tarafından inanç konusunda baskılanmanın onları nasıl etkileyeceği ile ilgili soruya verilen 89 yanıtın, %46,1'i "Dine karşı soğurum" cevabını verirken, %53,9'u "Bu durum beni teşvik eder" yanıtlarını vermişlerdir.

Rassal olarak yüz kişiye yaptığımız anket çalışması sonucunda, ankete katılan öğrencilerin "Din ile ilgili (inanç, ibadet, bilgi ve yaşama gibi dini hayatın alanlarında) probleminiz oluyor mu? (Örneğin arkadaş grubuyla gerçekleştireceğiniz aktivitelerde sizi sınırlandırma.)" sorusuna verdikleri cevaplar şöyledir: Katılımcılardan 99 kişinin yanıtladığı, %24,2'sinin "Evet", %75,8'nin ise "Hayır" cevabını verdiği görülmüştür.

Rassal olarak yüz kişiye yaptığımız anket çalışması sonucunda, "Din ile ilgili probleminiz hangi sıklıkta oluyor?" sorusuna verdikleri cevaplar şöyledir: Katılım sağlayan 35 kişiden, %6,7'si "Çok sık", %11,4'ü "Sık", %82,9'u da "Seyrek "cevabını vermişlerdir.

3.8. Dini Problemi Önemseme Durumu: İnsan sosyal hayatı içerisinde ve sosyal hayatın önemli bir noktası olan dini problemler yaşayabilmektedir. Bu problemleri herkes kendi içerisinde ve yine sosyal çevresi ile çözüme kavuşturmaktadır.

Rassal olarak yüz kişiye yaptığımız anket çalışması sonucunda, "Din ile ilgili probleminizde hangi tutum içinde bulunuyorsunuz?" sorusuna verdikleri cevaplar aşağıdaki gibidir:

38 katılımcıdan %34,2'si "Çok Önemserim", %52,6'sı "Orta derecede önemserim", %10,5'i "Az önemserim", %3,7'si ise "Hiç önemsemem" cevaplarını vermiştir.

3.9. Dini Konularda Yardım ve Destek Alma: İnsan sosyal çevresinde sürekli etkileşim halinde ve sorunlarını çözmede başkalarından yardım isteyen bir varlıktır. Burada konu gereği din ile ilgili problemlerin ne, nasıl, çözümü nedir gibi soruların yanıtlarına nasıl ulaşıldığını göreceğiz.

Rassal olarak yüz kişiye yaptığımız anket çalışması sonucunda, "Din ile ilgili probleminizde hangi kişi veya kuruluşlara başvurursunuz?" sorusuna verdikleri cevaplar şöyledir: 40 katılımcının vermiş olduğu yanıtlar neticesinde, %27,5'i "Aileye", %12,5'i "Diyanet görevlilerine", %3,5' "Alo Fetva 190'a", %57,5'i ise "Kitaplara" başvurduğunu belirtmiştir. "Arkadaşlarıma "seçeneği hiç işaretlenmemiştir.

Rassal olarak yüz kişiye yaptığımız anket çalışması sonucunda, "Bu problemlerde kişilere veya kuruluşlara başvuru sıklığınız nedir?" sorusuna verdikleri cevaplar şöyledir: 39 katılımcının bu soruya vermiş oldukları yanıtlara bakarak, %3,6'sı "çok sık", %20,5'i "sık", %76,9'u da "seyrek" cevaplarını vermiştir.

3.10. Dini Bilgiyi Araştırma: Her türlü bilgi araştırılarak, deney ve gözlem yolu ile elde edilebilir. İşin içerisinde din, metafizik ve soyut alan karıştığında burada insanın inancı devreye girmektedir. İnanç konusunda kişi özgür bir iradeye sahip olup[23], inanca tamamen zıt yönde olan inanmamayı da seçebilmektedir. Bu başlık altında gençlerin din ile ilgili bilgi edinmek için ne denli araştırma yaptıkları görülecektir.

Rassal olarak yüz kişiye yaptığımız anket çalışması sonucunda, ankete katılan öğrencilerin "Din ile ilgili bilgi edinmek için araştırmalar yapar mısınız?" Sorusuna verdikleri cevaplar şöyledir: 100 katılımcının cevapladığı bu soruya, %36'sı "sık sık", %60'ı "bazen", %4'ü ise "Hiçbir zaman "cevaplarını vermiştir.

3.11. İnanca Dayalı Pratikleri Yerine Getirmede Etkili Faktörler: İnsan inancı gereği birtakım ibadet pratiklerini yerine getirmek ve bazı zorunlulukları (helal-haram) hayatına tatbik etmek durumundadır. Bu durumlarda kişiyi etkileyen faktörler vardır. Bu faktörler sosyal hayatın içerisinden, gençlerin aktif olarak içerisinde bulundukları ve büyük bir oran ile katılım sağladıkları sosyal çevreden değişkenlikler göstererek çıkmaktadır. Kişi bu pratikleri uygulamada çevre baskısı hissedebilir. Bu baskı onun inanç pratiklerinden geri durmasına sebep olabilmektedir.

Rassal olarak yüz kişiye yaptığımız anket çalışması sonucunda, ankete katılan öğrencilerin "İnancınızın gerektirdiği ibadetleri yerine getirmede bulunduğunuz çevrenin (aile, arkadaş, eş, vb.) etkisi var mı?" sorusuna verdikleri cevaplar şöyledir: Katılımcıların %19'u "sık sık", %51'i "bazen", %30'u ise "Hiçbir zaman" böyle bir baskı yaşamadıklarını belirtmişlerdir.

Rassal olarak yüz kişiye yaptığımız anket çalışması sonucunda, ankete katılan öğrencilerin "Arkadaş çevrenizde ibadetlerinizi yerine getirirken çekince duyar mısınız?" sorusuna verdikleri cevaplar şöyledir: Katılımcıların %1'i "sık sık", %12'si "Bazen", %87'si ise "Hiçbir Zaman" cevaplarını vermiştir.

3.12. Allah İnancı Açısından Durum: Rassal olarak yüz kişiye yaptığımız anket çalışması sonucunda, "Allah inancı bakımından aşağıdaki maddelerden kendi durumunuza en uygun olanı işaretleyiniz." sorusuna verdikleri cevaplar aşağıdaki gibidir:

100 katılımcının cevapladığı bu soruda, katılımcıların %78'i "Allah'ın varlığına kesin olarak inanıyor, bu duruma akli ve mantıki deliller buluyorum.", %12'si "Allah'a inanıyor, herhangi bir delile ihtiyaç duymuyorum.", % 4'ü "Allah'ın varlığına inanıyorum fakat bu konuda çözemediğim mevzular var.", % 3'ü "Ailem ve çevremdekiler Allah'ın varlığını kabul ettiği için ben de inanıyorum.", % 2'si ": Allah'ın varlığı konusuna ilgi duymuyorum.", %1'i "Allah'ın varlığına inanlara karşı çıkıyorum." cevaplarını vermiştir.

[23] Fevzi Rençber, "İslam Birliği İnşasında Bir Engel Olarak Mezhep-Cemaat Taassubu ve Çözüm Yolları", *e-Makalat* 10/1 (2017), 87.

Rassal olarak yüz kişiye yaptığımız anket çalışması sonucunda, "Allah'ın varlığına inanıyorsanız, bunun derecesi nedir?" sorusuna verdikleri cevaplar şöyledir: 99 katılımcının cevapladığı bu soruya, %78,8'i "çok kuvvetli", %19,2'si "Kuvvetli", %1'i "orta", %1'i de "az" cevaplarını vermişlerdir.

Rassal olarak yüz kişiye yaptığımız anket çalışması sonucunda, "Allah'ın varlığına inanma konusunda cevabınız 'Evet' ise aşağıdakilerden hangisi size uygundur?" sorusuna verdikleri cevaplar şöyledir: 98 katılımcının cevapladığı bu soruda, %98 oranında "Kendimi bildim bileli Allah inancım vardır."%2 oranında ise "Daha önceleri inanmıyordum, üniversitede inanmaya başladım." sonuçları ortaya çıkmıştır.

Rassal olarak yüz kişiye yaptığımız anket çalışması sonucunda, "Allah'ın varlığına inanma konusunda cevabınız 'Hayır' ise'', sorusuna verdikleri cevaplar şöyledir: 5 katılımcının cevapladığı bu soruda, %80 oranında "Önceden inanırdım, üniversitede inancımı yitirdim.", %20 oranında ise "Eskiden beri inanmam." sonuçları çıkmıştır.

3.13. Covid-19 Sürecinin Dini Hayata Etkisi: Tarihi süreç içerisinde zaman zaman birey ve toplumların karşısına muhtelif sıkıntı ve zorluklar çıkmıştır. Küresel bazda bir salgının yaşanmış olması ise insanlığın karşılaşabileceği ender durumlardandır. Hayatı her açıdan olumsuz etkileyen bu süreç insanları dini açıdan da kötü etkilemiş toplu olarak icra edilen ibadetlerin gerçekleştirilmesini zorlaştırarak belirli dönemlerde yasaklanmalarına sebebiyet vermiştir. İnsanların birleşmesinde ve birliktelik kurmalarındaki büyük bir etken olan din kurumu bu süreç ile bazı alanlarda sorunlar yaşasa da bazı alanlarda kişileri destekler nitelikte varlığını göstermiştir. *''Pandemi dönemlerinde insanların yaşadıkları sıkıntılar ve zorluklar, bireylerde manevi açıdan bir rahatlama ya da bir huzura erme isteği doğurmaktadır".*[24]

Rassal olarak yüz kişiye yaptığımız anket çalışması sonucunda, "Covid-19 süreci inancınızın gerektirdiği pratikleri gerçekleştirmede size engel oldu mu? (Hac, Umre, Namaz, vb.)"sorusuna verdikleri şöyledir: 100 katılımcının cevapladığı bu soruda, %13 "sık sık", %34 "bazen", %53 ise "hiçbir zaman" cevaplarını vermiştir.

Rassal olarak yüz kişiye yaptığımız anket çalışması sonucunda, "Covid-19 sürecinde ibadethanelerde uygulanan kuralların toplumu bilinçlendirdiğini düşünüyor musunuz?" sorusuna verdikleri cevaplar şöyledir: 98 katılımcının cevapladığı bu soruda, %8,2'si "Çok kuvvetli", %16,3'ü "kuvvetli", %44,9'u "orta", %20,4'ü "az", %10,2'si de "Hiç" cevaplarını vermişlerdir.

Sonuç

Günümüz dünyasında her ülke ve millette olduğu gibi genç nüfus ve gençlik kavramları önemli bir yer kaplamaktadır. Hayatın olağan akışında her an aktif şekilde rol oynayan bu büyük ve hareketli kesimin toplumdan ayrılması düşünülemez. Hayatımızı her yönden etkileyen din olgusu da çocukluk ve yetişkinlik arasında geçiş dönemi niteliği taşıyan gençlik evresinde önemli bir yer kaplamakta olup kişinin kimlik arayışlarına, sosyal ve psikolojik olarak geçirmekte olduğu bunalımlara, geleceğine yön verecek kararları alma gibi durumlarda destekleyici bir nitelik

[24] Yasemin Apalı, "Pandemi Döneminin Zorlukları Karşısında Din", *Bayburt Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Dergisi* 4/9, 2021, 158.

taşımaktadır. Dinin toplum üzerindeki birleştirici, bütünleştirici ve ortak bir değer yargısı üzerine kurulmuş olması bu olgunun da hayatın dışına itilemez olduğunu göstermektedir.[25]

Üniversiteler genç nüfus yoğunluğunun en fazla hissedildiği sosyal alanlardır. Bir ülkenin her bölgesinden, yurtdışından farklı etnik kimlikleri olan kişileri barındırmaktadırlar. Bunca çeşitliliğin ve farklı fikirlerin, bilimsel olarak tartışıldığı, öğrenildiği bir ortam olan üniversitelerde, gençlerin din konusundaki o zamana kadar öğrenip bildikleri ve dini algılayış biçimlerinde mutlaka farklılık görünmesi normal karşılanabilir. Bu farklılıkların ortaya çıkmasında genç kişinin arkadaş ortamı ve sosyal çevresi büyük bir rol oynamaktadır. Sosyal hayatında bulundurduğu kişilerin yetiştikleri ortam, ailevi durumu, ekonomik şartlar, coğrafya, demografik unsurlar, teknolojiye ulaşabilme imkânı ve sosyo-kültür yapı dini algılama ve pratikleri yerine getirmede genç nüfusu değiştirmekte olup, bu değişim olumlu veya olumsuz yönlü olabilmektedir.

Çalışmamızda temel hedef; üniversite öğrenimi gören genç nüfusta dini inanç, tutum ve algısındaki dinin nasıl ve ne şekilde olduğunu anlamaya çalışmaktır. Burada sonuçlara bakarken gözden kaçırılmaması gereken en önemli husus gençlerin dini anlamada ve yaşadıkları sorunlarda karmaşık ve çok boyutlu ve birden fazla etkenlerin söz konusu olduğudur. Bu yüzden dini inanç, tutum ve algılarının sosyal çevre şartlarıyla birlikte ele alınması önem arz etmektedir.

Araştırmamızda ulaştığımız verilere dayanarak, gençlerin tamamına yakınının bir tanrı inancı olduğu görülmüş, küçük bir kısımda ise tanrı inancının olmadığı belirlenmiştir. Katılımcılardan yarısından fazlası (yaklaşık %64'ü) inandıkları şeylerde aile baskısını hiçbir zaman hissetmediklerini, %32'lik bir kısım ise bazen baskı altında olduklarını belirtmiştir. Buradan anlaşılacağı üzere aile inanç ve tutumların oluşmasında önemli bir yere sahiptir. İnancınızın gerektirdiği ibadetleri yerine getirmede sosyal çevrelerinin etkisini sorduğumuzda ise katılımcıların %19'u sık sık, %51'i bazen, %30'u ise hiçbir zaman cevaplarını vermişlerdir. Anlaşılan o ki katılımcıların yarısı sosyal çevrelerinden inançlarının gereklerini yerine getirmekte etkilenmekte, bu etkilenme olumlu veya olumsuz yönde olabilmektedir. Katılımcıların vermiş oldukları cevaplara bakılarak %60'lık bir kısmın din ile ilgili bazı konularda araştırma yapmış oldukları görülürken, %36'lık bir kısmın ise sık sık din ve dini konular hakkında araştırma yapmış olduğu görülmektedir. Arkadaş çevresinde ibadetleri yerine getirmede çekince duyulması konusunda ise %87'lik bir kısım hiçbir zaman cevabını vererek arkadaş çevrelerinde ibadetlerini yerine getirmede çekince duymadıklarını belirtmiştir. Ancak %12'lik bir kısım ise arkadaş çevresi içerisinde ibadetleri yerine getirmede bazen çekince duyarım cevabını vermiştir. Aile baskısının gencin dünyasından dine bakış açısını nasıl etkilediğini sorduğumuz da, yaklaşık %54'lük bir kısmın onları teşvik edeceği yönde bir tutum sergiledikleri görülmüş, azımsanamayacak derecede bir kesimin ise (%46 gibi bir oran) bu durumun onların dine karşı soğumasına sebep olduğu görülmüştür. Dinin genç nüfusu sınırlandırması ile ilgili sunduğumuz soruya %75,8'lik bir kesim "hayır" cevabını verirken, %24,2'lik bir kesim "evet" cevabını vermiştir. Bu da gösteriyor ki büyük oranda dinin inanç, ibadet ve pratik boyutları gençlerin sosyal yaşamlarında sınırlama göstermemektedir. Din ile ilgili probleminiz hangi sıklıkta oluyor sorusuna otuz beş katılımcının verdiği cevaplar ise, %82,9'u "seyrek", %11,4'ü "sık", %7,7'si ise "çok sık" cevaplarını vermiştir. Din ile ilgili problemlerinde hangi tutum içinde bulunduklarını sorduğumuzda, %34,2'lik bir kısmın "çok önemsediği" görülmüş, %52,6'lık bir kısmın "orta derecede önemsediği", %10,5'lik bir kısmın ise "az önemsediği" görülmüştür. Buradan varabileceğimiz sonuç ise büyük oranda dini konu ve problemlerin öğrenciler tarafından önemsendiği yönündedir. Din ile ilgili

[25] Hilal Demir Kıvrak, "Sociological Perspective of Trust in Islamic Ethics", *Uluslararası Dorlion Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi (DASAD)* 1/1 (June 2023), 1.

problemlerinde hangi kişi veya kuruluşlara başvurduklarını sorduğumuzda ise, %57,5'lik bir kısmın "kitaplara", %27,5'lik bir kısmın "aileye", %12,5'lik bir kısmın "diyanet görevlilerine" ve %2,5'lik bir kısmın ise "Alo Fetva" hattına başvurdukları görülmüştür. Dini problemlerde kişi veya kuruluşlara başvuru sıklıkları ise, %76,9 oranında "seyrek" ve %20,5 oranında "sık" olduğu görülmüştür. Allah inancı bakımından durumlarını sorduğumuzda %78 gibi büyük bir oranın "Allah inancı olduğuna ve bunun için mantıklı deliller bulduğunu" görmekteyiz. %12'lik bir kesimin ise "Allah inancı olduğuna fakat herhangi bir delil aramadığı" anlaşılmaktadır. Allah'ın varlığına olan inançlarının derecesini katılımcıların %78,8'i "çok kuvvetli" derken, %19,2'si "kuvvetli" olduğunu söylemiştir. Allah'ın varlığına inanma konusunda %98'lik bir kısım "kendimi bildim bileli Allah inancım vardır" diyerek cevap vermiştir. Allah'ın varlığına inanma konusunda "hayır" cevabı veren beş kişinin ise %80'i "önceden inanırdım üniversitede yitirdim" derken, %20'si ise "eskiden beri inanmam" demiştir. Covid-19 süreci inancınızın gerektirdiği pratikleri gerçekleştirmede size engel oldu mu sorusuna verilen yanıtların %53'ü "hiçbir zaman", %34'ü "bazen", %13'ü ise "sık sık" cevabını vermiştir. Covid-19 sürecinde ibadethanelerde uygulanan kuralların toplumu bilinçlendirmesi ile ilgili yönlendirdiğimiz soruya ise %8,2 "çok kuvvetli", %16,3 "kuvvetli", %44,9 "orta", %20,4 "az", %10,2 ise "hiç" cevaplarını vermiştir.

Sonuç olarak konuya baktığımızda Eskişehir örneğinden hareketle üniversite öğrenimi gören gençlerin, din ve dinin gerektirdiklerine karşı tutumları olumludur. Fakat bazı durumlarda sosyal çevrenin, gençlerin dine bakış açılarını etkilediği görülmektedir. Pozitif ve rasyonel düşüncenin aktif rol aldığı üniversite öğrenim sürecinde bazı öğrencilerin dine bakış açılarını değiştirdiği görülmüştür. Sekülerizmin yani dinin günlük yaşamda etkisinin azalmasından üniversite öğrenimi gören gençlerin etkilendiği anlaşılmaktadır.

Kaynakça / References / المصادر

Akkaya, Ümit Harun. "Ölümsüzlük Arzusu Ve Dijital Çağda Yeni Açılımlar: "Upload" Televizyon Dizisi Örneği". *Medya ve Din Araştırmaları Dergisi* 5/1 (2022), 201-226.

Apalı, Yasemin. "Pandemi Döneminin Zorlukları Karşısında Din". *Bayburt Üniversitesi İnsan Ve Toplum Bilimleri Fakültesi Dergisi* 4/9 (2021), 155-168.

Arı, Yılmaz. "Sekülerizm ve Din". *TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi* 11/41 (2019), 314-318.

Arı, Yılmaz. "Din ve Otorite Kavramları Bağlamında Sünnilikte Dini Otorite", *İlahiyat Alanında Araştırma ve Değerlendirmeler*, ed. Fevzi Rençber, Yılmaz Arı vd., (Ankara: Gece Kitaplığı, 2021). Mayıs/163-188.

Arı, Yılmaz. "Toplumsal Değişim ve Din". *Asya Studies-Academic Social Studies / Akademik Sosyal Araştırmalar* 5/16, (2021b), 131-142.

Arı, Yılmaz. *Değişim Sürecinde Alevilikte Dini Otorite; Adıyaman Dedeleri Örneği,* 2. Baskı, (İstanbul: İlmi&Asitan Yayınları, 2022).

Bayyiğit, Mehmet. *Üniversite Gençliğinin Dini İnanç, Tutum Ve Davranışları Üzerine Bir Araştırma.* Bursa: Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1989.

Bilgin, Abdülcelil. "Din, Dindar, Dindarlık: Özeleştirel Bir Değerlendirme". *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 2/2 (2014), 75-84.

Demir Kıvrak, Hilal. "Sociological Perspective of Trust in Islamic Ethics". *Uluslararası Dorlion Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi (DASAD)* 1/1 (June 2023), 1-12. https://doi.org/10.5281/zenodo.8051424

HUGAUM, Hacettepe Üniversitesi Gençlik Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi. "*Gençliğin Önemi".* Erişim 25 Aralık 2022. http://www.hugaum.hacettepe.edu.tr

Mirzaoğlu, Mehmet Ata. "Din Sosyolojisi Perspektifinden Emile Durkheim: Dinin Kaynağı ve Toplumsal Anlamı". *Uluslararası Dorlion Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi (DASAD)* 1/1 (June 2023), 67-91. https://doi.org/10.5281/zenodo.8067418

Rençber, Fevzi. "İslam Birliği İnşasında Bir Engel Olarak Mezhep-Cemaat Taassubu ve Çözüm Yolları". *e-Makalat* 10/1 (2017), 77-102.

Solak, Hayrünnisa. "Toplumsal Değişmenin Unsurları", *Sosyolojik Açıdan Din Ve Toplumsal Değişme,* ed. Özcan Güngör - Mehmet Emin Sarıkaya. 1. Basım, (Ankara: Nobel Akademik Yay. 2021), 59-76.

Tümer, Günay. Din. *İslam Ansiklopedisi*. IX, 312-320. Ankara: TDV Yayınları, 1994.

Yanmış, Mehmet - Kahraman, Bayram. "Gençlerin Dini ve Etnik Kimlik Algısı: Diyarbakır Örneği". *Akademik İncelemeler Dergisi* 8 / 2 (2014), 117-153.

Yapıcı, Asım. "Yeni Bir Dindarlık Ölçeği Ve Üniversiteli Gençlerin Dinin Etkisini Hissetme Düzeyi: Çukurova Üniversitesi Örneği". *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 6/1 (2006), 66-116.

Yavuzer, Hasan. "Üniversite Gençliğinin Din Algısı (Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Örneği)". *Milli Kültür Araştırmaları Dergisi* 2/2 (2018), 22-48.